

แนวทางการพัฒนามโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม Guidelines for Development of the Mahori-Isan Folklore in Wapi Pathum District Maha Sarakham Province.

พิทยวัฒน์ พันระศรี¹ และ วิกรณ์กิจ อินทร์จันทร์²
Pittayawat Pantasri¹ and Wikornkit Inchan²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของมโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ในด้านเครื่องดนตรี การประสมวง วิธีการบรรเลง บทเพลงที่ใช้บรรเลงและขนบธรรมเนียมประเพณี 2. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนามโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ประชากรที่ศึกษาได้แก่คณะโหรีบุญถนอมบันเทิงศิลป์ และคณะโหรีปลาบู่ทองก้องอีสาน ในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลประกอบด้วยแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแนวทางการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยมีดังนี้

เครื่องดนตรีที่ใช้ในวงมโหรีอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย เครื่องลม เครื่องที่ซึงหน้าด้วยหนัง และเครื่องกระทบ การเทียบเสียงใช้การเทียบเสียงจากเครื่องดนตรีประเภทเครื่องลมเป็นหลัก ลักษณะท่าทางการบรรเลงมีลักษณะการบรรเลง 2 ลักษณะ คือ การนั่งบรรเลงและการเดินบรรเลง รูปแบบการจัดวงทั้งสองลักษณะก็ขึ้นกับสภาพของสถานที่ในการจัดงานและความเหมาะสมของรูปขบวนเป็นหลัก การแต่งกายนิยมแต่งกายด้วยชุดชาวบ้านหรือสวมเสื้อหม้อห้อม บทเพลงที่นิยมใช้บรรเลงคือ เพลงพม่ารำชวาน เพลงลงเรือ เพลงชะนีโยย เพลงระบำ เพลงแห่ และเพลงพม่าแห่กระจาด ซึ่งในการบรรเลงทุกเพลงในช่วงท้ายของการบรรเลงจะเปลี่ยนทำนองลงจบด้วยทำนองเพลงเดียวกันซึ่งคล้ายกับทำนองเพลง Marching Through Georgia เครื่องโหรีประกอบด้วยดอไม้ ฆ้อง เตียน แป้ง กระจก หวี เหล้า และมีข้อห้ามถือเครื่องดนตรีเข้าห้องน้ำและเดินลอดเชือกกล้วย

แนวทางการอนุรักษ์มโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม คือการปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้แก่เยาวชน การจัดให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ การรวบรวมและจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับมโหรีอีสาน การเผยแพร่ความรู้ด้านมโหรีในสื่อต่างๆ การรณรงค์ให้ชุมชนตระหนักในความสำคัญของมโหรีอีสาน ส่วนแนวทางการพัฒนามโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม สามารถจัดทำได้ คือการพัฒนารูปแบบการบรรเลงให้ทันสมัย การพัฒนารูปลักษณ์

¹อาจารย์ ดร. หลักสูตรสาขาวิชาเทคโนโลยีดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

²อาจารย์หลักสูตรสาขาวิชาเทคโนโลยีดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

เครื่องดนตรีหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับมโหรีพื้นบ้านอีสานเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ การผสมผสานวัฒนธรรมมโหรีอีสานดั้งเดิมกับวัฒนธรรมบทเพลงสมัยใหม่ และการใช้สื่อทันสมัยช่วยในการเรียนรู้มโหรีพื้นบ้าน

คำสำคัญ : มโหรีอีสาน, การพัฒนา

ABSTRACT

The purposes of the study were to 1) study principles of local Mahori bands in the area of Wapi Pathum district, Maha Sarakham Province in terms of combination of the bands, methods of melody productions, songs used in performances, and traditions related to the bands and 2) investigate models used to develop Isan local Mahori in the area. The participants were selected by the purposive sampling method. The instruments used in the study were a survey form, an interview form, an observing form, and a focus group. The result of the study shows below.

Music instruments used in Local Mahori band in the area consist of chordophones, aerophones, membranophones, and idiophones. Transcription of melody emphasize on aerophones. The performances could be performed in both sitting and walking position considered from appropriation of area and patterns of the ceremony. The musicians tend to dress in local style. Songs popularly used in the performances are the local melody such as Pleng Phama Ram Khan, Pleng Long Reua, Pleng Chanee Hoy, Pleng Ra bam, Pleng Hae, and Pleng Phama Hae Kra jard. Particularly, in the last period of the performance, musicians would change the melody into such a song that has similar melody as “Marching Though Georgia”. Moreover, there is a process to worship Holy Spirit which require such materials as joss sticks, candles, powder, mirror, comb, and whiskey in the rite. Bringing instruments into toilets and below banana ropes is a taboo.

The investigated models for conserving local Mahori bands in the area are implanting social value of the Mahori bands through youngsters, contributing projects that let the knowledge of Mahori band be transferd to the nest generation, collecting and performing of Mahori bands, publishing in Medias, and campaigning Mahori bands as a cultural valuable treasure of community. The models for developing Mahori bands in the area are modernizing of Mahori performances, decorating music instruments with characteristics of local stories, combining of traditional Mahori bands with modern music, and integrating of modern technology in teaching Mahori.

Keyword : Mahori-Isan, Development

บทนำ

มโหรีพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรมการดนตรีรูปแบบหนึ่งที่ปรากฏในภาคอีสาน หมายถึงดนตรีที่มีเครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภทตีดี สี ดี เป่า ประสมวงกัน โดยมีนักดนตรีชาวบ้านเป็นผู้บรรเลงเรียกกันว่า “มโหรีอีสาน” ส่วนเพลงที่ใช้บรรเลงเป็นเพลงที่จดจำกันมา จึงมีการผสมผสานทำนองซึ่งอาจจะผิดแผกจากทำนองเดิมไปบ้าง จำนวนเครื่องดนตรีและประเภทเครื่องดนตรีที่นำมาบรรเลงไม่มีข้อกำหนดแน่นอนตายตัว (สุกิจ พลประดม, 2538 : 55) นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าเริ่มแรกวงมโหรีพื้นบ้านอีสานเกิดขึ้นทางแถบอีสานใต้ก่อน บริเวณจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ มีข้อมูลกล่าวไว้ว่าชาวเขมรที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยบางส่วนเป็นนักดนตรีในราชสำนักเขมร เมื่อเข้ามาอยู่ในเมืองไทยก็ประกอบอาชีพทำไร่ทำนา และรับจ้างบรรเลงมโหรีพื้นบ้าน ซึ่งโดยมากจะเป็นงานภายในหมู่บ้านและย่านใกล้เคียง แต่ปัจจุบันผู้ว่าจ้างก็มีน้อยเนื่องจากมโหรีพื้นบ้านไม่มีการปรับปรุงแบบการแสดงให้สนุกสนานเร้าใจอย่างเช่นกันดริมที่ยังคงได้รับความนิยมโดยทั่วไปในปัจจุบัน (องค์ บรรจุน, 2547 : 64 - 65) สภาพการณ์เช่นนี้ก็เกิดขึ้นกับมโหรีพื้นบ้านในอีสานตอนกลางเช่นเดียวกัน โดยเชื่อว่าในช่วง พ.ศ. 2460 - 2520 เป็นช่วงที่มโหรีอีสานกลางมีความรุ่งเรืองที่สุด คาดว่าในบริเวณจังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด มีวงมโหรีอยู่ไม่น้อยกว่า 150 วง และมีมากเป็นพิเศษในจังหวัดร้อยเอ็ดและมหาสารคาม แต่หลังจาก พ.ศ.2520 มโหรีอีสานก็ได้ซบเซาลงเป็นลำดับ (ทวี ถาวร และ พิสิษฐ์ บุญไชย, 2539 : 3)

วงมโหรีในอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม เดิมได้รับความนิยมและมีการบรรเลงที่เป็นเอกลักษณ์ดังจะเห็นได้จากการประกวดมโหรีพื้นบ้านอีสานโดยสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม เมื่อพุทธศักราช 2535 ก็มีวงมโหรีพื้นบ้านจากอำเภอลำ

ลำทะเมนชัยเข้าร่วมการประกวดถึง 4 คณะ (สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน, 2535 : 6 - 11) แต่ในปัจจุบันกลับไม่ได้รับการส่งเสริม อนุรักษ์ และพัฒนาซึ่งหากขาดการถ่ายทอดโดยตรงและขาดเอกสารวิชาการ ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าในเวลาไม่นาน มโหรีพื้นบ้านอีสานก็จะสูญสิ้นไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “แนวทางในการพัฒนามโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม” เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษามาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมให้วงมโหรีพื้นบ้านคงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม ในด้านเครื่องดนตรี การประสมวง วิธีการบรรเลง บทเพลงที่ใช้บรรเลงและขนบธรรมเนียมประเพณี
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนามโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เพื่อศึกษาถึงองค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ในด้านเครื่องดนตรี การประสมวง วิธีการบรรเลง บทเพลงที่ใช้บรรเลง ขนบธรรมเนียมประเพณี และเพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนามโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม
2. ระยะเวลาการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย โดยเริ่มตั้งแต่ เดือนตุลาคม 2556 - เดือนกันยายน 2557
3. วิธีวิจัย ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) และข้อมูลภาคสนาม (Field Data)
4. พื้นที่ที่ทำการศึกษา คือพื้นที่ในตำบลหนองไฮ และตำบลบ้านหวาย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม

มหาสารคามโดยผู้วิจัยใช้วิธีเลือกพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพราะเป็นพื้นที่ที่มีวงมโหรีพื้นบ้านมาเป็นเวลานานและได้รับความนิยมในอดีต นอกจากนี้ก็ยังคงมีการสืบทอดวัฒนธรรมโหรีพื้นบ้านสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่อาศัยในหมู่บ้านที่มีวงมโหรีอยู่ในชุมชน ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือคณะมโหรีบุญถมบ้านเทิงศิลป์ และคณะมโหรีปลาบู่ทองก้องอีสาน ในอำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ (Basic Survey) แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง (Structured Interview and Unstructured Interview)แบบสังเกต (Observation) และแนวทางการสนทนากลุ่ม (Focused Group Guideline)

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการเก็บข้อมูลจากภาค

สนาม

3. การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล คือ การจัดกระทำข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมได้ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction)

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามความมุ่งหมายของการวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษา

จากการศึกษาข้อมูลการประกวดมโหรีพื้นบ้านอีสานโดยสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม เมื่อพุทธศักราช 2535 มีวงมโหรีพื้นบ้านจากอำเภอลำปำเข้าร่วมการประกวดจำนวน 4 คณะ แต่จากการศึกษาพบว่าสภาพการณ์ปัจจุบันของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอลำปำ ปัจจุบันคงเหลือเพียงคณะบุญถมบ้านเทิงศิลป์ และคณะปลาบู่ทองก้องอีสาน โดยคงมีผู้ที่บรรเลงในวงมโหรีทั้งสองคณะ ดังนี้

ตาราง 1 รายชื่อสมาชิกในวงมโหรี

คณะบุญถมบ้านเทิงศิลป์			คณะปลาบู่ทองก้องอีสาน		
ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	หน้าที่ในวงมโหรี	ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	หน้าที่ในวงมโหรี
1	นายบุญถม สุจิต	หัวหน้าวง, ตีกลอง	1	นายหนูน หนูแก้ว	หัวหน้าวง, ซอใหญ่
2	นายทองศูนย์ ป่องขวลา	บรรเลงซออู้	2	นายสุทธระ ราชแสง	เป่าปี่ใหญ่
3	นายนวลจันทร์ ปะติตั้งโฮ	บรรเลงซอน้อย	3	นายอภิญา ธีระชัย	บรรเลงซอใหญ่
4	นายบุญถม จันดา	เป่าปี่ใหญ่, ปี่น้อย	4	นายอำ ยางคำ	ตีกลอง
5	นายพันธ์ โสมนัส	เป่าปี่ใหญ่, ปี่น้อย	5	นายบุญมี กองสี	ตีฉาบ
6	นายพุทธ หวาระบุตร	ตีกลอง, ตีฉิ่ง	6	นายบุญถม จันดา	เป่าปี่ใหญ่, ปี่น้อย
7	นายปัญญาพล พยุงวงศ์	เป่าปี่ใหญ่, ปี่น้อย			

เครื่องดนตรีในวงมโหรี

1. ตระกูลที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของสาย (Chordophones) เครื่องดนตรีที่พบในวงมโหรีที่บ้านอีสาน ได้แก่ ขอน้อย ขอกกลาง และข่อใหญ่ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในประเภทพิณ (Lute) ชนิดที่ใช้นิ้ว (Bowed) การเกิดเสียงโดยการสีจะได้อเสียงที่ทุ้มแหลมแตกต่างกันตามขนาดของข่อ ซึ่งมีขนาดและรูปร่างคล้ายกับข่ออู้ ในวงเครื่องสายหรือวงมโหรีของภาคกลาง ลักษณะท่าทางการบรรเลงสังเกตพบลักษณะท่าทางการบรรเลงสองลักษณะ คือ การนั่งบรรเลงแบบธรรมดา และการยืนหรือเดินบรรเลง ส่วนระบบเสียงของข่อที่ใช้ในวงมโหรีอีสานนั้นมีระดับเสียงที่ไม่แน่นอน (Indefinite Pitch Instruments) การตั้งเสียงจะต้องเทียบเสียงกับเครื่องดนตรีที่มีระดับเสียงที่แน่นอน (Definite Pitch Instruments) โดยในวงมโหรีที่ทำการศึกษานี้จะตั้งเสียงของข่อโดยเทียบกับเสียงของปี่ใหญ่

ภาพที่ 1 ขอน้อย

ภาพที่ 2 ขอกกลาง

ภาพที่ 3 ข่อใหญ่

2. ตระกูลที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศ (Aerophones) เครื่องดนตรีที่พบในวงมโหรีที่บ้านอีสาน ได้แก่ ปี่ยอด และปี่ใหญ่ จัดอยู่ในตระกูลเครื่องดนตรีที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศ ประเภทปี่ลิ้นคู่ (Double reed) ตัวปี่หรือเลาปี่ทำมาจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ยูง ไม้ชิงชัน เป็นต้น เหล่านี้มีลักษณะหัวท้ายบานออกและป่องตรงกลาง เจาะรูทะลุหัวท้าย ลิ้นปี่ทำจากใบตาลมัดไว้กับท่อโลหะเล็กๆ ทำจากเสาอากาศวิทยุหรือแผ่นโลหะจากกระป๋องน้ำอัดลมเรียกว่ากำพวด วิธีบรรเลงปี่ในวงมโหรีอีสานผู้บรรเลงจะใช้นิ้วชี้ นิ้วกลาง และนิ้วนางมือซ้ายปิดรูนิ้วนิ้วทางด้านบนของเลาปี่ และใช้นิ้วชี้ นิ้วกลาง และนิ้วนางมือขวาปิดรูนิ้วนิ้วทางด้านล่างของเลาปี่ รูปแบบการบรรเลงมีสองลักษณะ คือ การนั่งบรรเลงและการยืนหรือเดินบรรเลง ระดับของเสียงปี่ขึ้นกับการใช้นิ้วมือในการปิด-เปิด รูนิ้วนิ้วของเลาปี่และการใช้ลมในการเป่าสามารถทำได้หลายเสียงแต่มีเสียงที่เป็นหลักมีอยู่ 8 เสียง ส่วนเสียงอื่นๆ นั้นแล้วแต่ความสามารถของผู้บรรเลง

ภาพที่ 4 ปี่น้อยและกำพวด

ภาพที่ 5 ปี่ใหญ่

3. ตระกูลที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของแผ่นหนัง (Membranophones) เครื่องดนตรีที่พบในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ได้แก่ กลองใหญ่หรือกลองมโหรี จัดเป็นกลองประเภทท่อนกลาง (Tubular) เป็นกลองสองหน้า ทำจากไม้ขนุน มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 50 เซนติเมตร ความหนาของตัวกลองประมาณ 25 เซนติเมตร จึงหน้าด้วยหนังวัวทั้งสองด้าน ซึ่งให้ตึงด้วยเชือก ใช้ไม้ตีที่ทำจากไม้เนื้อแข็งเหลาให้เรียวยาวประมาณ 30 เซนติเมตร ปลายด้านที่ใช้ตีพันด้วยผ้าทับกันหลายชั้นจนมีลักษณะเป็นปมใหญ่ ใช้ตีประกอบจังหวะขัดกับการใช้มืออีกข้างหนึ่งคอยหยุดเสียงไว้ กลองมโหรีจะมีระดับเสียงที่ไม่แน่นอน ก่อนการบรรเลงชาวบ้านจะตึงหนังที่ใช้ซึ่งหน้ากลองให้ตึง และทดลองตีเพื่อให้ได้เสียงที่ ทุ้ม นุ่มนวล น่าฟัง วิธีบรรเลงกลองมโหรีอีสานพบวิธีการบรรเลงสองลักษณะ คือ การนั่งบรรเลงและการยืนหรือเดินบรรเลงตัวเอง (Idiophones) ประเภทวัตถุสองชนิดกระทบเข้าหากัน (Concussion) วิธีบรรเลงจึงใช้มือข้างที่ถนัดจับฉิ่งให้ตีกระทบขอบฝาฉิ่งที่มีมือข้างไม่ถนัดจับอยู่โดยลักษณะการตีผ่านไปจะได้เสียงฉิ่งที่ค้างยาวเรียกว่าเสียง “ฉิ่ง” และจังหวะต่อมาก็จะใช้มือข้างที่ถนัดจับฉิ่งให้ตีกระทบขอบฝาฉิ่งที่มีมือข้างไม่ถนัดจับอยู่โดยลักษณะการตีให้ฝาฉิ่งหยุดกระทบกันเต็มฝา จะได้เสียงฉิ่งที่ห้วนสั้นเรียกว่าเสียง “ฉับ”

ภาพที่ 6 กลองมโหรี

ส่วนวิธีการตีฉาบจะใช้มือข้างที่ถนัดจับฉาบให้ส่วนฝาของฉาบกระทบกับฝาฉาบที่มีมือข้างไม่ถนัดจับอยู่โดยลักษณะการตีผ่านแต่ยังคงให้ฝาของฉาบห่างกันเล็กน้อยเพื่อให้กระทบกันอยู่จะได้เสียงฉาบที่ค้างยาวเรียกว่าเสียง “แซ่” และจังหวะต่อมาก็จะใช้มือข้างที่ถนัดตีฉาบที่ตีผ่านไปกลับให้มากระทบขอบฝาฉาบที่มีมือข้างไม่ถนัดจับอยู่โดยลักษณะการกระทบให้ฝาฉาบหยุดกระทบกันเต็มฝาจะได้เสียงฉาบที่ห้วนสั้นเรียกว่าเสียง “ฉับ”

ภาพที่ 7 ฉิ่งและฉาบ

ระบบเสียง

ในการศึกษาระบบเสียงในวงมโหรีอีสานพบว่าจะใช้เสียงของปี่ใหญ่เป็นหลักในการเทียบเสียงกับเครื่องดนตรีอื่นๆ ผู้วิจัยได้วัดความถี่ของเสียง (Hz) ซึ่งสามารถแยกระดับของเสียงกับการใช้นิ้วมือในการปิด-เปิด รู้นับนิ้วของเลาปี่ได้ตามตารางที่ 2 ดังนี้

ตาราง 2 แสดงระดับเสียงปี่ใหญ่

ระบบเสียงของปี่ใหญ่			
รูนิ้วบับของปี่ใหญ่	ระดับเสียง		
	เสียง	ความถี่	ระดับเสียง
● ● ● ● ● ○	D# หรือ E ^{..}	310.0 Hz	1 ^{or}
● ● ● ○ ● ○	F	349.3 Hz	1
● ● ○ ● ● ●	G# หรือ A ^{..}	413.5 Hz	1 ^{or}
● ○ ○ ○ ○ ○	A# หรือ B ^{..}	460.4 Hz	1 ^{or}
○ ○ ○ ○ ○ ○	C# หรือ D ^{..}	546.5 Hz	1 ^{or}
○ ● ● ● ● ● ●	D# หรือ E ^{..}	607.1 Hz	1 ^{or}
○ ● ● ● ● ● ○	F	684.3 Hz	1
● ● ● ○ ● ○	G# หรือ A ^{..}	805.1 Hz	1 ^{or}

● รูนิ้วปิด ○ รูนิ้วเปิด

ซึ่งในการเทียบเสียง จะใช้เสียงที่ 1 ของปี่ใหญ่เทียบกับเสียงสายที่ 1 หรือสายเอก หรือสายทุ้ม หรือสายใหญ่ของซอใหญ่ และใช้เสียงที่ 4 ของปี่ใหญ่เทียบกับเสียงสายที่ 2 หรือสายโท ของซอใหญ่

รูปแบบการบรรเลงและบทเพลงที่ใช้

บรรเลง

จากการศึกษาข้อมูลวงมโหรีในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามในครั้งนี้ พบการประสมวงที่แตกต่างกันในวงมโหรีที่ทำการศึกษาคือ วงมโหรีคณะบุญถนอมบันเทิงศิลป์ ใช้เครื่องดนตรี ดังนี้ 1) ซอน้อย 1 คัน 2) ซอกกลาง

1 คัน 3) ซอใหญ่ 1 คัน 4) ปี่น้อย 1 เล้า 5) ปี่ใหญ่ 2 เล้า 6) กลองมโหรี 1 ใบ 7) ฉิ่ง 1 คู่ 8) ฉาบเล็ก 1 คู่ 9) ฉาบใหญ่ 1 คู่ วงมโหรีคณะปลาทูทอง กิ่งอีสานใช้เครื่องดนตรี ดังนี้ 1) ซอใหญ่ 2 คัน 2) ปี่ใหญ่ 2 คัน 3) กลองมโหรี 1 ใบ 4) ฉาบ 1 คู่ การจัดวงพบรูปแบบการจัดวงมโหรีที่แตกต่างกันอยู่ สองลักษณะ คือ การจัดวงแบบนั่งบรรเลง และการจัดวงแบบเดินบรรเลง ส่วนการแต่งกายของสมาชิกวงมโหรีในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตพบการแต่งกายอยู่สองลักษณะ คือ การแต่งกายด้วยชุดชาวบ้านธรรมดาในงานที่ไม่เป็นทางการ และการแต่งกายด้วยเสื้อหม้อห้อมในลักษณะงานที่เป็นทางการ ส่วนบทเพลงที่ใช้บรรเลงในการศึกษาครั้งนี้พบว่า บทเพลงที่วงมโหรีในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามนิยมนำมาบรรเลง มี 6 บทเพลง คือ เพลงพม่ารำชาวน เพลงลงเรือ เพลงชะนีโยย เพลงระบำ เพลงแห่ และเพลงพม่าแห่กระเจาด

ประเพณีและความเชื่อ

การไหว้ครู ใช้เครื่องไหว้ครู ดังนี้

- 1) ดอกไม้ขาว 5 คู่ 2) กรวยใบตอง 5 3) รูป 5 คู่ 4) เทียน 5 คู่ 5) แป้ง 1 กระป๋อง 6) ทวี 1 อัน 7) กระจกเงา 1 อัน 8) ไข่ไก่ 1 ฟอง 9) ผ้าขาวม 1 ผืน 10) เหล้า 1 ขวด 11) เงิน 54 บาท

เมื่อจัดเตรียมเครื่องไหว้ครูครบถ้วน สมาชิกในวงมโหรีก็จะมานั่งล้อมวงกันและนำกลองมโหรีมาวางกลางวงพร้อมด้วยนำเครื่องดนตรีของตนไปวางรวมกันที่ด้านบนของกลอง หัวหน้าคณะหรือผู้นำพิธีจะนำเครื่องไหว้ครูใส่ในงานเทเหล้าใส่แก้วประมาณครึ่งแก้วจุดธูปเทียนจากนั้นก็กราบบูชาพระรัตนตรัยและบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ เพื่อให้การบรรเลงครั้งนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี

ข้อค้ำหรือข้อห้ามในการบรรเลงมโหรี คำว่า “ค้ำ” เป็นภาษาอีสานหมายถึง สิ่งต้องห้ามหรือสิ่งที่ควรละเว้นกระทำ ในประเพณีการบรรเลง

มโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ก็มีความเชื่อที่เป็นข้อค้ำหรือข้อห้าม การกระทำที่ไม่เหมาะสมอยู่สองประการ คือ ห้ามนำเครื่องดนตรีเข้าห้องน้ำ เนื่องจากชาวบ้านเชื่อว่าเครื่องดนตรีในวงมโหรีทั้งหมดเป็นสิ่งที่มีครูบาอาจารย์สิงสถิตและปกป้องรักษาอยู่ ฉะนั้นจึงควรปฏิบัติต่อเครื่องดนตรีทั้งการหยิบจับ การเก็บรักษาอย่างเหมาะสม และห้ามเดินลอดเชือกกล้วย เนื่องจากชาวบ้านเชื่อว่าการบรรเลงบทเพลงมโหรีประกอบพิธีการต่างๆ นั้นส่วนสำคัญคือความไหลลื่นของการบรรเลงและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของงานนั้นๆ ฉะนั้นสิ่งไหนที่ชาวบ้านคิดจะทำให้การบรรเลงมโหรีหรือพิธีการนั้นมีอุปสรรคเกิดการสะดุดในการบรรเลงหรือเกิดข้อผิดพลาดขึ้นในระหว่างพิธีการจึงถูกนำมาเป็นข้อห้ามของสมาชิกในวงมโหรี

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา มโหรี

1. แนวทางการอนุรักษ์มโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

1.1 การปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้แก่เยาวชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าแนวทางการอนุรักษ์มโหรีพื้นบ้านอีสานนั้นสิ่งแรกควรเป็นการปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้แก่เยาวชนในชุมชน เพื่อเป็นการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนในชุมชนปัจจุบันที่ละเลยหรือไม่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมมโหรีพื้นบ้านซึ่งเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอำเภอวาปีปทุม

1.2 การจัดทำมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์มโหรีพื้นบ้านก็คือการจัดให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะมุ่งเน้นไปที่เยาวชนภายในหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชน เสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และเป็นการเสริมสร้างสายสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับศิษย์

1.3 การรวบรวมและจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับมโหรีอีสาน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าแนวทางหนึ่งที่จะช่วยในการอนุรักษ์มโหรีพื้นบ้านอีสานได้ก็คือการรวบรวมและจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับมโหรีพื้นบ้านอีสาน เพื่อให้คนในท้องถิ่นหรือบุคคลทั่วไปได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ซึ่งอาจจะจัดในลักษณะของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น

1.4 การเผยแพร่ความรู้ด้านมโหรีในสื่อต่างๆ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าการเผยแพร่ความรู้ด้านมโหรีอีสานในสื่อต่างๆ ของชุมชนก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยในการอนุรักษ์มโหรีพื้นบ้านอีสานเพื่อให้ทุกคนมีโอกาสได้สัมผัสหรือทำความรู้จักกับมโหรีอีสานมากขึ้น ซึ่งสื่อในท้องถิ่นในปัจจุบันก็มีเป็นจำนวนมาก เช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะสื่ออินเทอร์เน็ตที่ถือได้ว่าเป็นศูนย์รวมข่าวสารสาระต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายในปัจจุบัน และองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ก็ได้จัดทำหน้าเว็บไซต์ขององค์กรตนเองขึ้นมาจึงเป็นสิ่งง่ายในการที่จะใช้สื่อประชาสัมพันธ์ความรู้ด้านวัฒนธรรมต่างๆ โดยเฉพาะความรู้ทางด้านมโหรีพื้นบ้านในท้องถิ่นของตน

1.5 การรณรงค์ให้ชุมชนตระหนักในความสำคัญของมโหรีอีสาน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าการรณรงค์ให้ชุมชนตระหนักในความสำคัญของมโหรีอีสานว่าเป็นเรื่อง que ทุกคนต้องให้การรับผิดชอบร่วมกันในการส่งเสริมสนับสนุน ประสานงานการบริการความรู้วิชาการและทุนทรัพย์สำหรับจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมโหรีอีสานร่วมกัน ทำให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นเพียงการจัดแสดงหรือรณรงค์เป็นบางช่วงเท่านั้น โดยเฉพาะการนำเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน เช่น วัด โรงเรียน หรืองานพิธีการต่างๆ ของสมาชิกในชุมชน ก็ควรมีการนำมโหรีพื้นบ้านอีสานเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

2. แนวทางการพัฒนามโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

2.1 การพัฒนารูปแบบการบรรเลงให้ทันสมัย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าการบรรเลงของวงมโหรีอีสานเป็นการบรรเลงโดยใช้แรงกายของนักดนตรีสมาชิกในวงมโหรีเพียงอย่างเดียวแตกต่างจากการบรรเลงของวงกลองยาวที่มีการใช้เครื่องขยายเสียงเข้ามาช่วยและมีรูปแบบการแสดงประกอบระหว่างการบรรเลงเพิ่มความสวยงามและความสนุกสนานจึงเป็นที่นิยมของประชาชนโดยทั่วไป นอกจากนี้หากมีการบรรเลงระหว่างวงกลองยาวและวงมโหรีพร้อมกัน วงมโหรีก็ไม่สามารถที่จะบรรเลงแข่งกับระดับเสียงที่ดังกว่าของวงกลองยาวได้ ดังนั้นสมาชิกในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานจึงมีความคิดว่าการพัฒนางมโหรีควรจะมีการนำเอาเครื่องขยายเสียงเข้ามาใช้ประกอบในการบรรเลงมโหรีพื้นบ้านด้วย เพื่อเป็นการเบาแรงของนักดนตรีที่บรรเลง อีกทั้งในการบรรเลงประกอบขบวนแห่ยังเป็นการเพิ่มความดังของเสียงการบรรเลงให้ได้ยินอย่างทั่วถึงกันตลอดทั้งขบวน

2.2 การพัฒนารูปลักษณ์เครื่องดนตรีหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับมโหรีพื้นบ้านอีสานเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าเครื่องดนตรีที่ใช้ในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานส่วนใหญ่เป็นเครื่องดนตรีที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นใช้เอง และมีสมาชิกในวงมโหรีบางคนที่สามารถประดิษฐ์เครื่องดนตรีเพื่อจำหน่ายให้กับผู้ที่สนใจโดยทั่วไปด้วย แต่ลักษณะการผลิตที่กล่าวไปแล้วนั้นล้วนแต่เป็นการประดิษฐ์ขึ้นเพื่อการใช้งานสำหรับการบรรเลงในวงมโหรี หรือวงดนตรีประเภทอื่นๆ เท่านั้น ยังไม่มีการประดิษฐ์เครื่องดนตรีในลักษณะการใช้งานประเภทอื่น ดังนั้นสมาชิกในวงมโหรีจึงคิดว่าการพัฒนามโหรีต่อไปควรมีการพัฒนาอุปกรณ์เครื่องดนตรีหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับมโหรีพื้นบ้านอีสานเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

2.3 การผสมผสานวัฒนธรรม
มโหรีอีสานดั้งเดิมกับวัฒนธรรมบทเพลงสมัยใหม่
ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าบทเพลงที่ใช้บรรเลงใน
วงมโหรีพื้นบ้านอีสานนั้น ในอดีตได้รับการถ่ายทอด
มาทั้งสิ้น 32 บทเพลง แต่ในปัจจุบันนี้ได้หลงลืม
ไปเนื่องจากไม่ได้บรรเลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การ
ไปงานบรรเลงแต่ละครั้งผู้ว่าจ้างหรือ
ผู้ที่มาร่วมงานก็มักจะขอร้องให้บรรเลงเฉพาะบทเพลง
ที่มีท่วงทำนองไพเราะติดหูและมีจังหวะสนุกสนาน
จึงเป็นเหตุให้โดยมากก็มักจะได้บรรเลงเฉพาะเพลง
ซ้ำๆ เดิมๆ และในปัจจุบันเยาวชนรุ่นใหม่ก็ไม่ใส่ใจและ
ไม่สนใจที่จะฟังบทเพลงมโหรีแบบโบราณ ดังนั้น
สมาชิกในวงมโหรีจึงเชื่อว่าการผสมผสานวัฒนธรรม
มโหรีอีสานดั้งเดิมกับวัฒนธรรมบทเพลงสมัยใหม่
จะเป็นการพัฒนาบทเพลงพื้นบ้านอีสานอีกรูปแบบหนึ่ง
ที่จะทำให้มโหรีอีสานได้รับความนิยมจากผู้คนทุกวัย

2.4 การใช้สื่อทันสมัยช่วย
ในการเรียนรู้มโหรีพื้นบ้านข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบ
ว่าการเรียนรู้มโหรีพื้นบ้านอีสานนั้นจะต้องมาเรียนต่อ
มือจากครูผู้สูงอายุในหมู่บ้านโดยตรง เนื่องจากไม่มีสื่อ
การสอนอย่างอื่นมาช่วยในการเรียนรู้ ดังนั้นแนวทาง
ในการพัฒนาบทเพลงพื้นบ้านอีสานในมุมมองของกลุ่ม
เยาวชนนี้ก็คือการมีสื่อที่ทันสมัยเข้ามาช่วยในการ
เรียนรู้มโหรีพื้นบ้านอีสาน

อภิปรายผล

องค์ความรู้ที่พบเกี่ยวกับแนวทาง การ
อนุรักษ์และพัฒนาบทเพลงมโหรี แยกอภิปรายได้สองประเด็น
คือ องค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์มโหรีโดยมีวัดเป็น
จุดศูนย์กลางและการพัฒนาบทเพลงให้มีความทันสมัย
ในปัจจุบัน การอนุรักษ์มโหรีโดยมีวัดเป็นจุดศูนย์กลาง
นั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง โดยเฉพาะแนวคิดการจัด
ทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพราะวัดเป็นศูนย์รวมของชุมชน
การจัดหาวัตถุสิ่งของที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่น
รวบรวมไว้ตรงศูนย์กลางของชุมชนเพื่อให้คนในชุมชน

และภายนอกชุมชนได้ศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนโดย
มีพระภิกษุที่อยู่ประจำเป็นผู้ดูแลรักษา ซึ่งโดยความ
จริงแล้วได้พระภิกษุเข้ามาดูแลทะนุบำรุงศาสนาและ
วัฒนธรรมอยู่แล้ว และเป็นการเพิ่มคุณค่าแก่มรดก
ทางวัฒนธรรมอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย
ของ พระมหาวิชาญ เลี้ยวเส็ง (2544 : 4) ที่วิจัย
เรื่องพุทธศิลป์กับการท่องเที่ยวที่พบว่าวัดเป็น
ศูนย์รวมและศูนย์อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเชิง
ช่างทางสถาปัตยกรรมและประติมากรรมที่กล่าว
ว่าการมาเยี่ยมชมศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ในวัดถือว่าเป็น
การแสวงบุญ ในขณะที่เดียวกันหน้าที่ของพระภิกษุ
สงฆ์ในวัดถือว่าเป็นผู้ดูแลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
ที่อยู่ภายในวัดให้ได้ดีที่สุด และระหวังกวักเอากลักษณ์
ของศาสนสถานให้คงอยู่อย่างสม่ำเสมอ และการ
อนุรักษ์โดยการจัดตั้งชมรมขึ้นในวัดเพื่อเป็นศูนย์กลาง
ในการประสานงานระหว่างคนในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้
มโหรีก็เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์เช่นเดียวกัน
สอดคล้องกับสิทธิศักดิ์ จำปาแดง และคณะ (2551
: 64-95) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการอนุรักษ์และ
สืบทอด วงปีพาทย์บ้านหม้อ ตำบลเขวา อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม พบว่าแนวทางการอนุรักษ์และ
สืบทอดวงปีพาทย์บ้านหม้อมี 2 แนวทาง คือ การ
จัดตั้งชมรมอนุรักษ์วงปีพาทย์ โดยเป็นความร่วมมือ
ของบุคคลภายในหมู่บ้านตลอดจนผู้ที่สนใจภายนอก
ชุมชนให้การช่วยเหลือประสานงาน และแนวทางการ
ทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยหลักสูตรเน้นผู้เรียนเป็น
ศูนย์กลางตามแนวนโยบายของทางราชการ

ส่วนการอนุรักษ์โดยการรณรงค์ให้คนใน
ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของมโหรีนั้นก็เป็นที่
ควรกระทำ เพราะการอนุรักษ์วัฒนธรรมนั้น
ทุกองค์ประกอบของสังคมต้องร่วมขับเคลื่อนไปอย่าง
พร้อมเพรียงกัน ให้มโหรีอีสานมีบทบาทในชีวิตประจำ
วันของคนในชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้าง
และหน้าที่ (Structural-Functional Theory) ที่
อธิบายว่าระบบสังคมโดยรวมจะดำรงอยู่ได้ต้อง

ศึกษาความแตกต่างความพึงพอใจที่บุคคลต้องการ และสังคมต้องการ โดยประเพณีหรือสถาบันต่างๆ ในสังคมมีหน้าที่เชื่อมโยงเกื้อหนุนระหว่างกัน นอกจากนี้ ก็ยังมีความจำเป็นในการศึกษาปัจจัยที่ทำให้ โครงสร้างทางสังคมคงอยู่ได้ และเห็นว่าหน้าที่ของ สังคมก็เหมือนกับระบบธรรมชาติอื่นๆ ต้องมีกฎหมาย ควบคุม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2544 : 97-99)

ส่วนแนวทางการพัฒนามโหรีให้มีความทันสมัยนั้น หมายถึงการพัฒนารูปแบบการบรรเลงให้ทันสมัย การพัฒนารูปลักษณ์เครื่องดนตรีหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับมโหรีพื้นบ้านอีสานเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ การผสมผสานวัฒนธรรมมโหรีอีสานดั้งเดิมกับวัฒนธรรมบทร้องสมัยใหม่ และการใช้สื่อทันสมัยช่วยในการเรียนรู้มโหรีพื้นบ้าน ก็เป็นสิ่งที่กระทำได้โดยความร่วมมือของคนในชุมชน องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักในการส่งเสริมการดนตรีไทยให้เจริญขึ้นนั้นมีหลักสำคัญอยู่ 4 ประการ คือ

1. จะต้องมีการสะสมและสืบต่อเนื่องกันมาโดยไม่ขาดระยะ
2. จะต้องไม่ปล่อยให้ศิลปะประเพณีนี้ มีอยู่อย่างใดก็คงมีอยู่อย่างนั้น หรือหายทกตกหายไป ตามกาลเวลา แต่ตรงกันข้าม จะต้องพยายามคิดค้น ให้มีแปลงและใหม่เพิ่มเติมจากของเดิมอยู่เสมอ และต้องให้เข้ากันด้วยดีกลมกลืนกับของเก่าด้วย
3. จะต้องส่งเสริมเพื่อให้แพร่หลายไปในหมู่ชนชาตินั้นเองและถ้าสามารถทำได้ก็ให้เผยแพร่ออกไป ถึงชาติอื่นๆ ทั้งใกล้และไกล
4. จะต้องรู้จักปรับปรุงและแก้ไขให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมเฉพาะหน้าและสภาพของเหตุการณ์ปัจจุบัน (วิเชียร กุลตัมภ์, 2500 : 1-13)

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้นำชุมชน วัดและโรงเรียน ควรตระหนักถึงความสำคัญพร้อมทั้งปฏิบัติเป็นแบบอย่าง

ที่ดีในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการศึกษาวัฒนธรรมประจำถิ่น

2. มหาวิทยาลัย และองค์กรต่างๆ ในแต่ละท้องถิ่นควรสนับสนุนการวิจัยด้านศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในแต่ละท้องถิ่นให้สามารถนำไปประยุกต์ประกอบอาชีพและดูแลสิทธิประโยชน์ทรัพย์สินทางปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบและชาวบ้านได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

3. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติควรจะได้ดำเนินงานวิจัยนี้ไปศึกษาวิเคราะห์ เพื่อดูความเป็นไปได้ในการสำรวจ รวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมประจำถิ่นของชุมชนในแต่ละท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- ทวี ถาวรและ พิสิษฐ บัญไชย. (2539). **ทำเนียบศิลปินพื้นบ้านมโหรีอีสาน**. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาวิชาญ เลี้ยวเส็ง. (2544). **พุทธศิลป์กับการท่องเที่ยว : ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว**. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิเชียร กุลตัมภ์. (2500). “ความรู้ทั่วไปในการดนตรีไทย,” ใน **เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 29**. หน้า 4-13. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ.
- สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2535). **การประกวดมโหรีพื้นบ้านอีสานครั้งที่ 1**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2544). **การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม : แนวความคิด วิธีวิทยา และทฤษฎี**. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สิทธิศักดิ์ จำปาแดง และคณะ. (2551). **แนวทางการอนุรักษ์และสืบทอด วงปีพาทย์บ้านหม้อ ตำบลเขวา อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุกิจ พลประถม. (2538). **ดนตรีพื้นบ้านอีสาน**. อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี.
- องค์ บรรจุน. (2547). “มโหรีเขมรจากราชสำนัก กัมพูชาสู่ผืนนาบ้านนาสะเดาบุรีรัมย์”. **ศิลปวัฒนธรรม**, 26 (1) , 64 – 65